

Potilaiden käsitys terveyteen liittyvästä elämänlaadusta lonkan tekonivelleikkauksen jälkeisenä toipumisaikana – kuuden kuukauden seurantatutkimus

Liisa Montin

Hoitotieteen laitos, lääketieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto ja Sairaala ORTON

Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Lonkan tekonivelleikkausten määrän odotetaan Suomessa kasvavan vuosittain väestön ikääntyessä ja tuki- ja liikuntaelinsairauksien, erityisesti nivelrikon lisääntyessä. Ikääntyvien ihmisten terveyden ja toimintakyvyn edistäminen on myös keskeinen terveyspoliittinen tavoite. Lonkan tekonivelleikkaus on osoittautunut tehokkaaksi hoitomenetelmäksi nivelrikossa, sillä sen on todettu lievittävän kipua, parantavan toimintakykyä ja lisäävän elämänlaatua. Arvioimalla elämänlaadun muutoksia on mahdollista saada selville potilaan näkemys leikkauksen vaikutuksista. Elämänlaadun muutokset antavat myös tärkeää tietoa käytännön hoitotyöhön ja päätöksentekoon sekä resurssista päättävälle että yksittäisille potilaille, kun arvioidaan leikkauksen tarvetta ja ajoitusta.

Tässä kaksivaiheisessa seurantatutkimuksessa tarkasteltiin potilaiden käsitystä terveyteen liittyvästä elämänlaadusta lonkan tekonivelleikkauksen jälkeisenä toipumisaikana. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää mahdolliset kriittiset ajankohdat tai tekijät, jotka saattavat hidastaa toipumista ja siten huonontaa potilaiden elämänlaatua. Tätä tietoa voidaan käyttää hoitotyössä kun suunnitellaan sopivaa hoitoa ja tukea toipumisajalle.

Tutkimuksen toteutus ja käytetyt tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa tarkoituksena oli sekä kuvailla potilaiden kokemuksia potilaana olosta, saamastaan hoidosta ja terveyspalveluorganisaatiosta että analysoida aikaisempien tutkimusten pe-

rusteella leikkauksen tuloksia potilaan kannalta. Primaarileikkaukseen tulevat potilaat (n = 17) kuvailivat teemahaastatteluissa kokemuksiaan sekä ennen että jälkeen leikkauksen. Haastatteluaineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalysilla. Lisäksi 17 tutkimusartikkelista analysoitiin deduktiivisella sisällönanalysilla leikkauksen tuloksia potilaalle, tuloksiin vaikuttavia tekijöitä ja käytetyt tutkimusmenetelmät.

Toisessa vaiheessa tarkoituksena oli arvioida potilaiden kokemaa elämänlaatua leikkauksen jälkeen, ja sitä vaikuttivatko primaaritulokset (fyysinen toimintakyky, kipu, ahdistus) tai taloudelliset seuraukset (potilaiden itsensä maksamat kustannukset, palvelujen käyttö) terveyteen liittyvään elämänlaatuun.

Primaari- tai revisiroleikkaukseen tulevat potilaat (n = 100) arvioivat leikkauksen tuloksia kuuden kuukauden ajan leikkauksen jälkeen: terveyteen liittyvää elämänlaatua, primaarituloksia ja taloudellisia seurauksia. Elämänlaatua mitattiin tätä tutkimusta varten suomeksi käännettyllä Sickness Impact Profile, Finnish Version -mittarilla, ahdistusta Stait-Trait Anxiety Inventory -mittarilla, ja kivun arvioinnissa oli käytössä Numeric Rating Scale. Lisäksi käytettiin tätä tutkimusta varten tehtyjä kyselylomakkeita: Fyysinen toimintakyky -mittari, Palvelujen käyttö -mittari ja Kustannusmittari. Tutkimuksen toiseen vaiheen tulokset analysoitiin tilastollisilla menetelmillä.

Tulokset

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa (n = 17) naisia oli 9 ja miehiä 8, keski-ikä 66.3 vuotta (kh ± 16.3). Potilaiden kokemukset painoutuivat fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin kokemuksiin.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa (n = 100) naisia oli 54 ja miehiä 46, keski-ikä 63.9 vuotta (kh ± 11.6). Primaarileikkauksia oli 91, joista molempien lonkkien leikkauksia oli 17. Potilaita, joiden toinen lonkka oli leikattu jo aikaisemmin, oli 8, ja revisioleikkauksia oli 9. Pinnoitemenetelmällä leikattuja oli tästä aineistosta 40, perinteisiä proteeseja 50 ja erikoismalleja käytettiin 9 potilaalla.

Potilaiden terveyteen liittyvä elämänlaatu parani merkittävästi ja potilaiden kokema kipu lievittyi leikkauksen jälkeen. Preoperatiivisen kivun (asteikolla 0-5) keskiarvo oli 3.1 (kh ± 1.1), kuukauden kuluttua se oli 0.65 (kh ± 1.0) ja kuuden kuukauden jälkeen 0.50 (kh ± 1.0). Fyysinen toimintakyky lisääntyi toipumisaikana. Jo kuukauden kuluttua leikkauksesta 70 potilasta arvioi liikkuvansa hyvin. Potilaat arvioivat myös nukkuvansa merkittävästi paremmin leikkauksen jälkeen. Positiivisista muutoksista huolimatta potilaat kokivat ahdistusta samassa määrin kuin ennen leikkaustakin. Eri palvelujen käyttö vaihteli toipumisaikana kuluessa ja potilaiden itsensä maksamissa kustannuksissa oli suuria vaihteluita.

Fyysisen toimintakyvyn lisääntyminen ja kivun lieveneminen paransivat terveyteen liittyvää elämänlaatua leikkauksen jälkeen. Leikkauksen jälkeisellä ahdistuksella ei ollut vaikutusta elämänlaatuun. Sen sijaan potilaat, jotka arvioivat elämänlaatunsa huonommaksi ennen leikkausta oli myös huonompi elämänlaatu leikkauksen jälkeen, ja nämä potilaat käyttivät myös merkittävästi enemmän erilaisia palveluja toipumisaikana. Kustannuksilla ei ollut yhteyttä leikkauksen jälkeiseen elämänlaatuun. Tulokset osoittivat myös, että potilaiden ominaispiirteet tulisi ottaa enemmän huomioon suunniteltaessa sopivaa leikkauksen jälkeistä hoitoa ja tukea. Potilaat tarvitsevat yksilöllisiä ohjeita, sillä monet taustatekijät (esim. ikä, sukupuoli, preoperatiivinen kipu, siviilisäätty, ja leikkaustyyppi) vaikuttavat toipumiseen.